

ΔΕΞΙΩΣΙΣ ΤΟΥ ΑΚΑΔΗΜΑΪΚΟΥ κ. ΓΕΩΡΓΙΟΥ ΜΠΑΛΗ*

ΠΡΟΣΦΩΝΗΣΙΣ ΤΟΥ ΑΝΤΙΠΡΟΕΔΡΟΥ

Α. Χ. ΒΟΥΡΝΑΖΟΥ

Ἡ Ἀκαδημία Ἀθηῶν, κύριε Συνάδελφε, ἀσμένως ὑποδέχεται ὑμᾶς ὄγδοον τῆς ἐν τῇ Τάξει τῶν Ἡθικῶν καὶ Πολιτικῶν Ἐπιστημῶν νομικῆς πλειάδος, αἰσθανόμεθα δὲ πάντες οἱ ἐνταῦθα μεγάλην χαρὰν βλέποντες αὐτὴν πλουτιζομένην δι' ἐπιστήμονος τῆς ὑμετέρας περὶωπῆς. Διότι πάντες οἱ τοῦ Σώματος τούτου ὡς καὶ οἱ ἀπανταχοῦ ὀρθόνοοι εἰσὶν εὐλαβεῖς τιμηταὶ τῆς ὑψηλῆς ἰδέας, ἣν ἀντιπροσωπεύετε, τῆς ἰδέας τοῦ Δικαίου, τὴν ὁποίαν ὁ βαθὺς συμβολισμὸς τῶν προγόνων ἡμῶν ἐνεμόρφωσε τόσῳ σοφῶς ἐν τῷ προσώπῳ τῆς Τιτανίδος Θεᾶς καὶ τῶν ἀπὸ Διὸς θυγατέρων αὐτῆς, τῆς Δίκης, τῆς Εὐνομίας καὶ τῆς Εἰρήνης.

Ὁρθῶς δὲ ἡ νομικὴ ἐστὶν ἡ πολυαριθμοτέρα τῶν ἐν τῇ Ἀκαδημίᾳ ὁμοεργῶν ομάδων, διότι ἡ Ἐπιστήμη ὑμῶν πρέπει κατ' ἐξοχὴν νὰ τιμᾶται ἐν τῷ χώρῳ τούτῳ, ἅτε ἐν τῇ θεμελιώδει αὐτῆς ἐννοίᾳ ἀφοσιουμένη εἰς τὴν λατρείαν τῶν δύο μεγίστων ἀνθρωπίνων ἀρετῶν, τῆς ἠθικῆς καὶ τῆς ἰσότητος, δι' ὧν οἱ Πανδέκται ἐξέφρασαν ἀπέριττον μὲν, ἀλλὰ τόσῳ μεγαλεπίβολον τὸν ὄρισμόν τοῦ δικαίου :

Jus est ars boni et aequi

Καλῶν ὑμᾶς σήμερον ἐξ ὀνόματος τῆς Ἀκαδημίας, ὅπως καταλάβητε ἐπισήμως τὴν νέαν νομικὴν ἔδραν, καὶ ἐρμηνεύων τὴν ψῆφον αὐτῆς ὀφείλω

* Συνεδρία τῆς 14 Μαΐου 1931.

νά προσθέσω ὅτι ἐν τῷ προσώπῳ ὑμῶν εὐρίσκει ἡ ἔδρα αὕτη τὸν ἄξιον κτήτορα :

Ἡ μέχρι τοῦδε ἐπιστημονικὴ ὑμῶν ζωὴ εἶναι μεστὴ καρποφόρου δράσεως, ἀναπτυσσομένης ἀπὸ εἴκοσι καὶ πέντε ἐτῶν, καὶ ἥς ἡ γονιμότης ἔτυχεν εὐφημοτάτης ἀναγνωρίσεως ἐκ μέρους τοῦ παρ' ἡμῖν νομικοῦ κόσμου. Ὡς δικηγόρος συνενῶν πρὸς τὴν νομικὴν πολυμάθειαν τὴν ἀκραιότητα τοῦ χαρακτῆρος, τὴν θετικότητα τῆς γνώμης καὶ τὴν εὐρύτητα τῆς ἀντιλήψεως, ἐφθάσατε ἐν τάχει εἰς τὴν πρώτην ἐπαγγελματικὴν γραμμὴν. Οὕτω δὲ διακρινόμενος ἐκλήθητε εἰς ἀνώτερα νομικὰ ἀξιώματα ὡς τὸ τοῦ Νομικοῦ Συμβούλου τοῦ Δήμου Ἀθηναίων καὶ τὸ τοῦ Προέδρου τοῦ Δικηγορικοῦ Συλλόγου Ἀθηνῶν.

Παρ' ὅλας ὁμως τὰς βαρείας ἐπαγγελματικὰς ἀσχολίας δὲν ἀπεμακρύνθητε οὐδ' ἐπὶ στιγμὴν τῆς καθαρᾶς Ἐπιστήμης. Τοῦτο δὲ καταδεικνύεται τρανῶς διὰ τῆς συνεχοῦς σειρᾶς τῶν ἐπιστημονικῶν ἐργασιῶν, ἃς ἐδημοσιεύσατε ἀπὸ τοῦ 1906 ἕως τοῦ 1923 ἑλληνιστὶ ἢ εἰς εἰδικὰ τοῦ κλάδου σας γερμανικὰ περιοδικὰ καὶ αἵτινες ἀπετέλεσαν συλλήβδην ἴδιον τόμον ὑπὸ τὸν τίτλον «Μελέται ἐπὶ τοῦ ἰσχύοντος Ἀστικοῦ Δικαίου».

Ἡ ἐπιστημονικὴ σημασία τῶν μελετῶν ὑμῶν τούτων ὑπῆρξε τοιαύτη, ὥστε νὰ ὀδηγήσῃ ὑμᾶς εὐθὺς πρὸς τὸ Ἐθνικὸν Πανεπιστήμιον, τοῦ ὁποίου ἡ Νομικὴ Σχολὴ σᾶς ἐξέλεξε πρὸ ἐξαετίας ὡς Καθηγητὴν ἐν τῇ ἔδρᾳ τοῦ Ἀστικοῦ Δικαίου.

Τὸ διαρροεῦσαν ἔκτοτε σχετικῶς βραχὺ διάστημα ὑπῆρξεν ἀρκετόν, ὅπως ἀποδείξητε τὰ μεγάλα ὑμῶν προσόντα καὶ ὡς διδασκάλου καὶ ὡς συγγραφέως. Τῷ 1928 ἐδημοσιεύσατε πολυσέλιδον «Ἐγχειρίδιον κληρονομικοῦ δικαίου», ὅπερ καὶ λόγῳ τῆς πληρότητος καὶ λόγῳ τῆς σαφηνείας καὶ τῆς ἐν πολλοῖς θέμασι πρωτοτυπίας ἐγένετο μὲν προσφιλὲς τῆς σπουδαζούσης νεολαίας ἐγκόλπιον ἐπεσπάσατο δὲ τὴν ἐκτίμησιν σύμπαντος τοῦ Ἑλληνικοῦ νομικοῦ κόσμου.

Οἱ ἀκαδημαϊκοὶ ὑμῶν συνάδελφοι γνωματεύοντες ἐπὶ τῆς ἀξίας τοῦ ἔργου τούτου ἐτόνιζον πρὸ τινος ἐν τῇ αἰθούσῃ ταύτῃ ὅτι χωρὶς τὸ παράπαν νὰ παραβλέψητε εἴτε τὸ ἱστορικόν, ἢ τὸ δογματικόν ἢ τὸ συγκριτικόν στοι-

χεῖον ἐν τῇ ὕλῃ τοῦ βιβλίου ὑμῶν περιελάβετε πᾶν, ὅτι ἔπρεπε σύγχρονον τοιοῦτον σύγγραμμα νὰ περιέχῃ. Τὸ δὲ σπάνιον φαινόμενον ὅτι ἐν διαστήματι μικροτέρῳ τῆς διαιτίας ἐξεδόθη τὸ ἔργον τοῦτο εἰς δευτέραν συμπεπληρωμένην ἔκδοσιν καταδηλοῖ, ὁποίαν σπουδαίαν σημασίαν ἀπέκτησεν ἐν τῇ νομικῇ ἡμῶν βιβλιογραφίᾳ. Ἡ ἐπὶ τῶν θεμάτων τοῦ Ἀστικοῦ Δικαίου μεγάλη ὑμῶν πείρα, ἡ σώφρων σκέψις, ἡ εὐθυγκρισία καὶ αἱ καθόλου πλούσιαι ὑμῶν νομικαὶ γνώσεις ἐπεδείχθησαν ὡσαύτως ἀθρόως κατὰ τὰς ἐπὶ τοῦ Ἑλληνικοῦ Ἀστικοῦ Κώδικος συζητήσεις, πρὸς τὴν συγγραφὴν τοῦ ὁποίου παρέσχετε ἤδη πολύτιμον συμβουλὴν. Ἀπὸ ἐμφύτου ροπῆς ἀλλὰ καὶ ὡς ἐκ τοῦ εἶδους τοῦ σπουδαίου νομικοῦ κλάδου, εἰς οὗ τὴν καλλιεργίαν ἀφιερῶθητε, ἤχθητε ἀπὸ τῶν πρώτων βημάτων τοῦ σταδίου ὑμῶν τόσον ἐγγὺς πρὸς τὸ δικανικὸν λογεῖον, ἐν τῷ ὁποίῳ δὲν ἐπαύσασθε διαπρέπων. Οἱ δὲ ἐν τῇ Συγκλήτῳ τῆς Ἀκαδημίας ἐσμὲν ἰδιαίτερος περιχαρεῖς, διότι ἀποκτῶμεν ἓνα εἰσέτι διάκριτον σύμβουλον, τὸν ὁποῖον—ὡς ἐβεβαίωσαν ἡμᾶς—χαρᾶ κτηρίζει ὡς πρὸς τὴν παροχὴν τῶν σοφῶν του γνωμῶν ἢ τε προθυμία καὶ ἡ ταχύτης. Θὰ γνωρίζητε δ' ἴσως ἐκ φήμης ἢ καὶ πληροφοριῶν τῶν ἐνταῦθα συναδέλφων σας πόσον πλουσιοπαρόχως ἀμείβει τοὺς ἐκάστοτε συμβούλους αὐτῆς ἡ Ἀκαδημία προσφέρουσα.

Verba et voces, praetereaue nihil!

Τῶν τοιούτων ὑμῶν ἀρετῶν ἐστὲ βέβαιος ὅτι δὲν θὰ ἀμελήσωμεν νὰ ἐπωφεληθῶμεν, οὐχὶ μόνον διότι εἴσθε τόσω πλούσιος αὐτῶν, ἀλλὰ καὶ διότι ἐκ φύσεως εἴσθε τόσω καλὸς καὶ προσηνής.

Οἱ νομικοὶ σας συναδέλφοι εἰδοποίησαν ἡμᾶς τῷ ὄντι ὅτι πρὸς τοῖς ἄλλοις εἴσθε καὶ ραβδοῦχος. Ἀλλ' ἂν δὲν ἀπατῶμαι ὁ τίτλος οὗτος προῆλθεν ἐκ τοῦ συμβόλου, ὅπερ ἀρχικῶς κατὰ τὴν 15^{ην} ἑκατονταετηρίδα ἔφερεν ἐν Γαλλίᾳ κατὰ τὰς ἐπισήμους τελετὰς ὁ πρῶτος ἀξιωματικὸς τῆς ἀδελφότητος τοῦ Ἁγίου Νικολάου, ἦτοι τάγματος δικανικοῦ ἅμα καὶ θρησκευτικοῦ. Δὲν πρόκειται ἄρα περὶ φορέως πλήκτρον, ἀλλὰ σήματος εἰρημικοῦ καὶ ἀθροῦ.

Ἐν πάσει ὅμως περιπτώσει καὶ πρὸς ἀποφυγὴν παρεξηγήσεως θὰ σᾶς παρακαλέσω ὅπως, εἰσερχόμενος ἐν τῇ Ἀκαδημίᾳ ἀποθέτητε τὴν ράβδον

σας πρὸ τῶν Πυλῶν καὶ ἀναλαμβάνητε τὸν κλάδον τῆς ἐλαίας, σύμβολον τοῦ νέου ὑμῶν ἀξιώματος, ἐν τῇ ἀσκήσει τοῦ ὁποίου εὐχομαι ὑμῖν ἐπιτυχίαν ἐξ ἴσου λαμπρὰν πρὸς τὴν τῆς ἄλλης ὑμῶν σταδιοδρομίαν.

ΛΟΓΟΣ ΠΕΡΙ ΤΟΥ ΕΡΓΟΥ ΤΟΥ κ. Γ. ΜΠΑΛΗ

ὑπο Κ. Μ. ΡΑΛΛΗ

Τὸ ἐν ἐνὶ δόκιμος, ἐν παντὶ δόκιμος πλήρη ἔχει ἰσχὺν ὡς πρὸς τὸν νέον ἡμῶν συνάδελφον κ. Γ. Μπαλῆν, ὃν σήμερον καὶ ἐπισήμως δεξιούμεθα ἐν τῇ αἰθούσῃ ταύτῃ. Καὶ ὄντως· ὁ κ. Μπαλῆς ἀνεδείχθη δοκιμώτατος οὐ μόνον ὡς νομικὸς συγγραφεὺς, ἀλλὰ καὶ ἐν τῇ πανεπιστημιακῇ διδασκαλίᾳ καὶ ἐν τῇ ἀσκήσει τῆς δικηγορίας καὶ ἐν τῇ νομοπαρασκευαστικῇ ἐργασίᾳ.

Ὡς συγγραφεὺς ἀνεδείχθη ὁ νέος ἡμῶν συνάδελφος πλείστου ἄξιος ἐν τε τῇ δημοουργικῇ ἐργασίᾳ καὶ τῇ συνθετικῇ. Καὶ ἡ μὲν δημοουργικὴ αὐτοῦ δύναμις κατεδηλώθη ἐκ τῆς μονογραφικῆς ἐπεξεργασίας πλείστων θεμάτων, μάλιστα μὲν τοῦ ἀστικοῦ δικαίου, ἀλλὰ καὶ αὐτοῦ ἔτι τοῦ δικονομικοῦ. Αἱ πρωτότυποι αὗται διατριβαὶ τοῦ κ. Μπαλῆ ἀναδημοσιευθεῖσαι μετὰ τῶν γνωμοδοτήσεων αὐτοῦ ἀπετέλεσαν ὀλόκληρον τόμον.

Ἡ δὲ συνθετικὴ τοῦ νέου ἡμῶν συναδέλφου ἰκανότης κατεφάνη ἐκ τοῦ Ἐγχειριδίου τοῦ παρ' ἡμῖν ἰσχύοντος Κληρονομικοῦ δικαίου, ὅπερ παρὰ τὴν ὑπαρξιν καὶ ἄλλων πλείστου ἀξίων Ἐγχειριδίων κατέλαβε θέσιν περιβλεπτον ἐν τῇ παρ' ἡμῖν νομικῇ ἐπιστήμῃ· σπανίως δὲ θὰ ὑπάρχη σήμερον ἐκεῖνος, ὅστις ἐπὶ ζητήματος Κληρονομικοῦ δικαίου δὲν θὰ συμβουλευθῆ τοῦ κ. Μπαλῆ τὸ σύγγραμμα. Ὁ νέος ἡμῶν συνάδελφος ἀνεδείχθη δοκιμώτατος καὶ ἐν τῇ πανεπιστημιακῇ διδασκαλίᾳ, διὰ τε τὴν αὐστηρὰν ἐπιστημονικὴν μέθοδον καὶ τὴν σαφήνειαν τῆς ἐκθέσεως καὶ τοῦ ὕφους τὸ ἀπέριπτον. Κατεδείχθη δ' ἡ μεγάλη διδακτικὴ ἰκανότης τοῦ κ. Μπαλῆ οὐ μόνον ὡς πρὸς τὸ ἀστικὸν δίκαιον, ἤτοι τὸ κύριον αὐτοῦ μάθημα, ἀλλὰ καὶ ὡς πρὸς τὴν πολιτικὴν δικονομίαν, ἧς ἡ διδασκαλία ἀνετέθη αὐτῷ προσωρινῶς ὑπὸ τῆς νομικῆς σχολῆς μέχρις ὀριστικῆς πληρώσεως τῆς ἔδρας χηρυσάσης ἐκ τῆς ἀποχωρήσεως τοῦ ἀειμνήστου ἡμῶν συναδέλφου Μιχαὴλ Διβαδᾶ. Δοκι-

μώτατος ἀνεδείχθη ὁ κ. Μπαλῆς καὶ ἐν τῇ ἀσκήσει τῆς δικηγορίας. Μετὰ πάροδον οὐχὶ μακροῦ ἀπὸ τοῦ κατ' Αὐγούστον τοῦ ἔτους 1901 διορισμοῦ αὐτοῦ ἐνταῦθα ὡς δικηγόρου χρόνου ἤρξατο ἐλκύνων τοῦ νομικοῦ κόσμου τὴν προσοχὴν καὶ τὴν ἐκτίμησιν· κατ' Αὐγούστον δὲ τοῦ ἔτους 1914 διωρίσθη νομικὸς σύμβουλος τοῦ Δήμου Ἀθηναίων, παρακληθεὶς πρὸς τοῦτο ὑπὸ τοῦ ἀειμνήστου Ἐμμανουὴλ Μπενάκη δημάρχου τότε Ἀθηναίων· τὴν θέσιν ταύτην διετήρησεν ὁ κ. Μπαλῆς μέχρι Μαρτίου τοῦ ἔτους 1925, ὅτε διορίσθεις τακτικὸς ἐν τῇ νομικῇ τοῦ Πανεπιστημίου σχολῇ καθηγητῆς, ἐνόμισεν ὅτι ὄφειλεν ἀπερίσπαστος ὅλως νὰ παραμείνῃ ἐν τῇ ἐκτελέσει τῶν νέων αὐτοῦ καθηκόντων. Ἡ πρὸς τὸν κ. Μπαλῆν διαρκῶς ἀδξανομένη ἐκτίμησις τοῦ δικηγορικοῦ σώματος κατεδηλώθη καὶ ἐκ τῆς πρὸ διετίας γενομένης ἐκλογῆς αὐτοῦ ὡς προέδρου τοῦ δικηγορικοῦ συλλόγου Ἀθηῶν, ἀξίωμα ὅπερ διατελεῖ ἔτι ἔχων." Ἡδὴ ἀπὸ μακροῦ ὁ κ. Μπαλῆς ἐν τῇ ἀσκήσει τῆς δικηγορίας εἶναι εἷς τῶν κορυφαίων, ἀπαραίτητος ἐπὶ τῶν μᾶλλον δυσχερῶν καὶ πολυπλόκων νομικῶν ζητημάτων.

Ἡ ἐπὶ τοῦ νομοπαρασκευαστικοῦ πεδίου ἰκανότης τοῦ κ. Μπαλῆ καταδηλοῦται ἐκ πλείστων ἐκθέσεων, σχεδίων καὶ ἄλλων δημοσιευμάτων αὐτοῦ. Ἡ ἐν παντὶ νομικῆς δράσεως πεδίῳ ἀξιοθαύμαστος εὐδοκίμησις τοῦ κ. Μπαλῆ ὀφείλεται οὐ μόνον εἰς τὴν ἀκαταπόνητον αὐτοῦ φιλοπονίαν, ἀλλὰ καὶ εἰς τὴν ἰσχυρὰν αὐτοῦ νομικὴν ἰδιοφυΐαν, καταδηλουμένην δι' ὀξυτάτης νομικῆς ἀντιλήψεως, βαθυτάτης διερευνήσεως τῶν νομικῶν ἐννοιῶν καὶ διανγεστάτης καὶ ἀσφαλεστάτης νομικῆς κρίσεως.

Τοιοῦτος εἶναι ὁ ἐπιφανὴς ἐπιστήμων καὶ ἄριστος καθόλου ἀνὴρ, ὃν καὶ ἐπισήμως σήμερον δεξιούμεθα ἐν τῇ ἡμετέρᾳ Ἀκαδημίᾳ ὡς τακτικὸν μέλος αὐτῆς.

ΑΝΤΙΦΩΝΗΣΙΣ
ΓΕΩΡΓΙΟΥ ΜΠΑΛΗ

Ἀπευθύνω θερμὰς εὐχαριστίας πρὸς τὴν Ἀκαδημίαν διὰ τὴν τιμὴν, μὲ τὴν ὁποίαν μὲ περιέβαλεν, ὡς καὶ τὴν Κυβέρνησιν ἐπικυρώσασαν τὴν ἐκλογὴν μου.

Ἦ Ο κ. Πρόεδρος ὡς καὶ ὁ ἐν τῇ νομικῇ διδασκαλίᾳ ἐπιφανῆς μου συνάδελφος κ. Κ. Ράλλης μὲ παρουσίασαν διὰ τῶν εὐμενεστέρων λέξεων. Πρὸς ἀμφοτέροισ ἐκφράζω ὁμοίως τὰς θερμοῦς μου εὐχαριστίας καὶ τοῖς εἶμαι εὐγνώμων.

Ἐπιθυμῶ πρὸ παντὸς ἄλλου νὰ στρέψω τὴν σκέψιν μου ἄλλοῦ που : πρὸς τοὺς πρωτοκαθέδρους τῆς ἐν Ἑλλάδι νομικῆς ἐν τῷ τεμένει τούτῳ, τὸν Παῦλον Καλλιγᾶν, τὸν Βασίλειον Οἰκονομίδην καὶ τὸν Πέτρον Παπαρηγόπουλον. Εὐλόγος εἶναι ἡ ἐπιθυμία μου αὐτή, ἀφοῦ ἕκαστος ἀπὸ ἡμᾶς τοὺς μεταγενεστέρους, εἰσερχόμενος εἰς τὸ σεμνὸν τοῦτο ἴδρυμα, φιλοδοξεῖ νὰ ἐκλαμβάνῃ αὐτοὺς ὡς ἀμέσους προκατόχους του.

Ἦ Ο καθεὶς ἐκ τῶν τριῶν τούτων σοφῶν ἔδειξεν ἴδιον δρόμον εἰς τοὺς ἐπιγενομένους. Ἦ Παῦλος Καλλιγᾶς μὲ τὴν πολυσχιδῆ μάθησιν ὑπῆρξεν ὁ κατ' ἐξοχὴν νομοφιλόσοφος τῆς νεωτέρας Ἑλλάδος, οὐδ' ἐπὶ σιγμῆν δὲ ἐν τῇ ἐπιστημονικῇ του ἐκδηλώσει ἀπεχωρίσθη τῆς φιλοσοφίας τοῦ δικαίου, καὶ θὰ ἐνόμιζέ τις ὅτι ἔζησεν εἰς τὸ περιβάλλον τῆς τῶν Ἀθηναίων Πολιτείας, ὅπου δὲν ὑπῆρχε νομικὴ ἀλλὰ φιλοσοφία. Ἦ Βασίλειος Οἰκονομίδης, μὲ τὴν αὐστηρῶς νομικὴν σκέψιν του καὶ τὴν ἀφθάστως βαθεῖαν αὐτοῦ παρατήρησιν—μακρὰν τῶν ἄκρων θεωρητικῶν μετεωρισμῶν—ἐσφυρηλάτησε τοὺς κανόνας τοῦ δικαίου διὰ νὰ ἐξέλθῃ ἐξ αὐτῶν ἀρετία, διαυγῆς καὶ πρακτικὴ διδασκαλία. Ἀνάλογον ἀλλὰ μᾶλλον προσιτὸν καὶ πρακτικὸν ὑπῆρξε τὸ ἔργον τοῦ Πέτρον Παπαρηγοπούλου. Ἦ θεωρία καὶ ἡ πρᾶξις τῆς διαφρευσάσης ἑκατονταετίας, ἐξ ἀπόπτου σκοπομένη σήμερον, ἐστάθη μακρὰν τῆς Σχολῆς τοῦ Παύλου Καλλιγᾶ, καὶ τοῦτο εἶναι βαρὺ αὐτῆς ἐλάττωμα. Ἦ Ἄλλ' ἴσως ἐν μέρει θὰ ἠδύνατο νὰ θεωρηθῇ τοῦτο καὶ ὡς ἀγαθὸν σύμπτωμα διὰ τὰ πρῶτα βήματα τοῦ νεοπαγοῦς Κράτους· διότι οὕτω ἡ δικαστικὴ πρᾶξις ἐδοκίμασεν ὀλιγότερον τὸν κίνδυνον ἐπεισάκτων θεωριῶν ἢ ἀνθαιρεσιῶν. Ὦπως δῆποτε τὰ διδάγματα τῶν τριῶν αὐτῶν σοφῶν παρέμειναν συνηρμοσμένα ὡς κυκλώπειοι ὀγκόλιθοι δι' ἡμᾶς τοὺς μεταγενεστέρους. Ἦ Ἄνευ τῆς γιγαντομαχίας αὐτῶν δὲν θὰ ἐξεπέδα ἡ σημερινὴ ἐπιστήμη τῆς ἑλληνικῆς πατρίδος, καὶ ἰδοὺ ὁ λόγος, δι' ὃν ζωνορὰν δοκιμάζω συγκίνησιν ταύτην τὴν σιγμῆν ἐκφέρων τὰς ὀλίγας ταύτας λέξεις.

Ἔρχομαι τώρα εἰς τὸ θέμα μου καὶ εἶναι τοῦτο:

Ἡ ΑΠΟΛΟΓΙΑ ΤΟΥ ΔΙΚΑΙΟΥ ΠΡΟΣ ΤΗΝ ΗΘΙΚΗΝ

Δύο εἶναι τὰ μεγάλα προγράμματα τῆς κοινωνικῆς ζωῆς: ἡ ἠθικὴ καὶ τὸ δίκαιον. Ἄμφοτέρων ὁ τελικὸς σκοπὸς εἶναι ὁ αὐτός: ἡ τελειοποίησις καὶ ἡ εὐδαιμονία τοῦ ἀνθρώπου. Ἄλλ' ἡ σφαῖρα τῆς ἠθικῆς εἶναι εὐρύτερα τῆς τοῦ δικαίου· ἐκείνη μὲν ἀφορᾷ τὰς σχέσεις τοῦ προσώπου πρὸς ἑαυτό, πρὸς τὸν πλησίον καὶ πρὸς τὸν Θεόν, τοῦτο δὲ ρυθμίζει μόνον τὰς σχέσεις πρὸς τὸν πλησίον. Ἐξ ἄλλου τὰ παραγγέλματα τῆς ἠθικῆς ἀπευθύνονται πρὸς τὸν πνευματικὸν ἄνθρωπον, δηλαδὴ πρὸς τὸ φρόνημα αὐτοῦ· διότι ἅμα ὑποταχθῆ τὸ φρόνημα, ἐπόμενον θὰ εἶναι καὶ ἡ ἐξωτερικὴ συμπεριφορὰ ἢ ἀντιστοιχῆ πρὸς αὐτὸ καὶ νὰ συμφωνῆ. Τοῦναντίον οἱ κανόνες τοῦ δικαίου βιάλλουσι πρὸς τὸν ὑλικὸν ἄνθρωπον, δηλ. ἀπαιτοῦν ἵνα αἱ πράξεις του συμμορφῶνται πρὸς αὐτό, ἀδιαφοροῦσι δὲ περὶ τοῦ φρονήματος. Ἐπὶ πλεόν ἡ ἠθικὴ διὰ τὰς παραβάσεις τῶν κανόνων τῆς τάσσει μόνον ψυχολογικὰς ἢ θρησκευτικὰς κυρώσεις, ἐνῶ τὸ δίκαιον συνδέει τὴν ἀθέτησιν αὐτοῦ πρὸς ὑλικὰς συνεπείας, δηλ. τὸν καταναγκασμόν. Παρὰ τὰς διαφορὰς ταύτας, ὑπάρχει κοινὸν ἔδαφος, εἰς τὸ ὁποῖον ἠθικὴ καὶ δίκαιον κατὰ τὴν πορείαν αὐτῶν συναντῶνται. Εἶναι τοῦτο, ὡς εἶπον, ἡ πρὸς τὸν πλησίον σχέσις. Ἀκριβῶς δὲ ἐπὶ τοῦ κοινοῦ αὐτοῦ ἐδάφους οἱ ἠθικολόγοι ἀπήγγειλαν κατηγορίαν κατὰ τοῦ συγχρόνου δικαίου ὑπὸ τὴν γενικὴν του ὄψιν. Ἄμφοτερα, λέγουν οὗτοι, δηλ. ἠθικὴ καὶ δίκαιον, σκοποῦν καὶ ἐπαγγέλλονται νὰ περιστείλουν τὸν ἔμφυτον εἰς τὸν ἄνθρωπον ἐγωϊσμόν καὶ νὰ τρέφουν τὸ πρόσωπον πρὸς τὸν ἀλτρουϊσμόν—διὰ νὰ μεταχειρισθῶ τὴν ἐν χρήσει λέξιν—τουτέστι πρὸς τὴν ἀγάπην τοῦ πλησίον ἐν τῇ εὐθείᾳ αὐτῆς ἐννοίᾳ. Ἄλλ' ἐνῶ τὰ παραγγέλματα τῆς ἠθικῆς θέλουν ἄμετρον τὴν ἀρετὴν ταύτην, ἀπλῆν δὲ μόνον συγκατάβασιν δεικνύουν ἔστιν ὅτε πρὸς τὸν ἐγωϊσμόν, καὶ κυρίως ἐπιζητοῦν τῆς φιλαλληλίας τὸ φρόνημα, τοῦναντίον τὸ σύγχρονον δίκαιον—καταγγέλλουν οἱ ἠθικολόγοι—κατὰ τὸ κύριον αὐτοῦ περιεχόμενον περιστρέφεται περὶ τὸ *sumt cuique tribuere* καὶ ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ δὲν ἐπιβάλλει πέραν τούτου τὸ ὑπὲρ τοῦ πλησίον ἐνδιαφέρον· υἷλιστα δέ, προσθέτουν οὗτοι, καὶ

κατὰ τὸ τοιοῦτον αὐτοῦ περιεχόμενον τὸ δίκαιον πολλάκις καταπατεῖ τοὺς κανόνας τῆς ἠθικῆς! Ἐν ἐνὶ λόγῳ οἱ ἠθικολόγοι, νομικοὶ ἢ μὴ, ἐξανίστανται κατὰ τῆς σημερινῆς μορφῆς, ἣν ἔχει τὸ δίκαιον εἰς τὰς πεπολιτισμένας χώρας, καὶ κατηγοροῦσι τοῦτο ὅτι δὲν στηρίζεται εἰς τὰ παραγγέλματα τῆς ἠθικῆς, ὅτι ἡ περιεκτικότης του εἰς ἠθικὴν εἶναι ἐλαχίστη. Κατ' αὐτοὺς θὰ ἔπρεπε τὸ δίκαιον ν' ἀναμορφωθῆ ἐπὶ τῇ βάσει τῶν κανόνων τῆς ἠθικῆς, οἱ ὅποιοι, κωδικοποιούμενοι τρόπον τινά, νὰ περιβληθῶν τὴν ἀναγκαίαν κύρωσιν.

Ἴδου ἐπὶ παραδείγματι μερικὰ σημεῖα τοῦ δικαίου, τὰ ὅποια—ἐν ἄκρῳ γενικότητι—ἀποτελοῦν τὸν στόχον. Ἐν πρώτοις—λέγουν οἱ κατήγοροι—τὸ δίκαιον παρουσιάζει τελείαν γυμνότητα ἀπὸ τῆς ἀπόψεως τῆς πρὸς τὸν πλησίον ἀγάπης καὶ εἰδικώτερον τῆς πρὸς τὸν πλησίον εὐποΐας καὶ ἀντιλήψεως. Κατὰ τοὺς κανόνας τοῦ δικαίου δύναται τις νὰ θεῖται ἀπαθῶς τὸν ἄλλον πάσχοντα ἢ θνήσκοντα ἐκ τῆς στέρησεως χωρὶς ἀπολύτως νὰ ὑποχρεοῦται νὰ τὸν βοηθήσῃ, ἐντελῶς δὲ μεμονωμένοι καὶ σπάνια εἶναι εἰς τοὺς κώδικας τοῦ δικαίου αἱ περιστάσεις, καθ' ἃς καθιεροῦνται τοιαύτη ὑποχρέωσις. Ὁ ἀλαζονικῶς ἐπ' αὐτοκινήτου παρελαύνων δύναται κατὰ τοὺς κώδικας τοῦ δικαίου ν' ἀντιπαρέλθῃ ἀπαθῶς πρὸ τοῦ ἡμιθανοῦς ὁδοιπόρου.

Εἰς ἄλλα σημεῖα πάλιν τὸ δίκαιον ἔρχεται εἰς καταφανῆ, λέγουν οἱ κατήγοροι, σύγκρουσιν πρὸς τὰ παραγγέλματα τῆς ἠθικῆς: Οὕτω ἡ ἠθικὴ προκειμένου περὶ ἀνταλλακτικῆς συμβάσεως—καὶ δὴ συμβάσεως ἐργασίας—δέχεται αὐτὰς μόνον ὑπὸ δύο προϋποθέσεις: ἀφ' ἑνὸς δηλαδή τὰ ἀνταλλασσόμενα ἀγαθὰ νὰ εἶναι πλήρους ἰσότητος καὶ ἀφ' ἑτέρου ἡ βούλησις τῶν συμβαλλομένων νὰ εἶναι ἐλευθέρη, δηλ. ἀπηλλαγμένη ἐκμεταλλεύσεως ἀπὸ μέρους τοῦ ἄλλου. Τὸ δίκαιον συνήθως δὲν προσέχει τὰς προϋποθέσεις ταύτας καὶ θεωρεῖ τὴν σύμβασιν δεσμὸν ἄλλτον, ἰδίως μάλιστα διὰ τὴν ἰσότητα τῶν ἐκατέρωθεν παροχῶν, παραμένει ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ ἀδιάφορον. Ἐπίσης εἰς τὸν θεσμὸν τῆς παραγραφῆς—λέγουν οἱ κατήγοροι—τὸ δίκαιον βραβεύει ἀναφανδὸν μίαν καθαρὰν κλοπὴν. Ἐὰν κατέχω ἐπὶ μακρὸν τὸ ξένον πρᾶγμα ἐν πληρεστάτῃ γνώσει ὅτι εἶναι ξένον, τοῦτο γίνεται ἰδικόν μου παρὰ πάντα ἠθικὸν νόμον. Ἄλλο σημεῖον μομφῆς εἶναι καὶ ἡ πρὸς ἀποζημίωσιν εὐθύνη, ἣν καθιεροῖ τὸ δίκαιον. Πρὸς καταλογισμὸν ταύτης ἀρκεῖται τοῦτο πολλάκις

εἰς τὴν ἐκ τύχης προέλευσιν τῆς ζημίας, ἢ εἰς τὴν ἐξ ἀπρονοησίας καὶ ἀδεξιότητος τοῦ ὑπαίτιου ἐνῶ κατὰ τοὺς κανόνας τῆς ἠθικῆς, πταῖσμα συνεπαγόμενον εὐδύνην ἀποζημιώσεως ὑπάρχει, ὅταν ἡ ζημία εἶναι προῖον τῆς ἐνεργοῦ θελήσεως τοῦ ἀνθρώπου—τὸ λεγόμενον θεολογικὸν πταῖσμα (*culpa theologica*)—. Τοῦναντίον, ἅμα ἡ ζημία ὀφείλεται εἰς τὴν τύχην ἢ εἰς ἀπροσεξίαν καὶ ἀδεξιότητα, τότε, λέγει ἡ ἠθική, τὸ ἐπελθὸν ἀποτέλεσμα κατὰ τὴν ἄδικον ὄφιν του δὲν ἀντιστοιχεῖ εἰς τὴν βούλησιν τοῦ προσώπου διὰ τὰ τῶ καταλογισθῆ. Εἰς ἄλλος στόχος τῶν κατηγορῶν—αὐτὸς δὲν ἀνάγεται εἰς τὴν περιουσιακὴν σφαῖραν τοῦ δικαίου—εἶναι ἐπίσης τὸ διαζύγιον, ὅπως τοῦτο ἔχει εἰς τὴν σύγχρονον νομοθεσίαν. Ἐνῶ δηλ. ὁ ἠθικὸς νόμος ὑπαγορεύει τὸ ἄρρηκτον τοῦ δεσμοῦ τοῦ γάμου, τὴν συγκλήρωσιν τοῦ βίου παντός, ἐκτὸς δὲ εἰδικῆς περιπτώσεως, δὲν συγχωρεῖ τὴν διάλυσιν τοῦ γάμου καὶ μάλιστα λόγῳ ἀσυμβιβάστου τῶν χαρακτήρων, τοῦναντίον τὸ δίκαιον ὅτε μὲν πολὺ ὅτε δὲ ὀλιγότερον ἀπεμακρύνθη τῶν παραγγελμάτων τούτων.

Σπουδαία εἶναι καὶ ἡ ἄλλη μομφή: ὅτι ἐνῶ ὁ ἠθικὸς νόμος ἐπιβάλλει τὴν ἀνεκτικότητα ἢ τὴν συγγνώμην καὶ λήθην ἀπέναντι τοῦ τύπαντος ἡμῶς, τοῦναντίον οἱ κανόνες τοῦ δικαίου παρακινοῦν τὸν ἄνθρωπον εἰς ἀντεκδικήσεις κατ' αὐτοῦ. Οὕτω π. χ. δικαιοῦται ὁ ἀνιὼν ἔνεκα ἀναρμόστου συμπεριφορᾶς τοῦ κατιόντος, ὅχι μόνον ν' ἀρνηθῆ εἰς αὐτὸν διατροφήν ἀλλὰ καὶ τὰ τὸν ἀποκληρώσῃ ὀλοσχερῶς τῆς περιουσίας του· καὶ ἀντιστρόφως ὁ κατιὼν τὸν ἀνιόντα. Ἐπίσης δικαιοῦται πᾶς τις ἔνεκα ἀναρμόστου συμπεριφορᾶς ν' ἀνακαλέσῃ δωρεάν, τὴν ὁποίαν ἔκαμε πρὸς ἄλλον.

Εἰς ἀπολογίαὶν κατὰ τῶν μομφῶν τούτων τὸ δίκαιον ἔχει ν' ἀντιτάξῃ ὅτι οἱ ἐπιρρίπτοντες αὐτὰς παραγνωρίζουσι τὴν ἀποστολήν τοῦ δικαίου. Τοῦτο ἐπλάσθη διὰ τὴν ἐξυπηρέτησιν τοῦ κοινωνικοῦ βίου. Καὶ οὐδεὶς μὲν ἀρνεῖται ὅτι πρέπει νὰ ἐμπνέεται ἐκ τῶν παραγγελμάτων τῆς ἠθικῆς, ἀφοῦ ταῦτα ἐξυγιαίνοντα τὸν ἄνθρωπον ἐξυγιαίνουσι καὶ τὸν κοινωνικὸν του βίον· ἀλλ' ἐφ' ὅσον τὸ δίκαιον ἔχει προορισμὸν νὰ διέπῃ τὴν κοινωνικὴν συμβίωσιν, ἐπόμενον εἶναι νὰ περιλάβῃ κανόνας προσιτοῦς καὶ δυναμένους νὰ τηρηθῶσιν ἀπὸ τοὺς πολλούς, πρέπει ἐν ἄλλοις λόγοις νὰ λάβῃ ὡς μέτρον τὸν μέσον ἠθικῶς ἄνθρωπον. Αὐτὴν τὴν γραμμὴν πρέπει ν' ἀκολουθήσῃ ὁ

νομοθέτης, ἐφ' ὅσον διὰ τὴν ἀθέτησιν τῶν κανόνων του τάσσει τόσῳ βαρεῖαν κύρωσιν, δηλαδή τὸν ὑλικὸν καταναγκασμὸν τοῦ προσώπου. Ἐν πρὸς στιγμὴν ὁ νομοθέτης αἰσθανθῆ ἑαυτὸν ἀπόστολον τῆς ἠθικῆς καὶ ἐν ἐπιγνώσει τῆς παντοδυναμίας του διατάξῃ τοὺς ὑπηκόους του νὰ πράττουν ὅ,τι ὑπαγορεύει ἡ ἠθικὴ, ἀσφαλῶς ἠθέλε ναναγῆσει, διότι τοιοῦτος κανὼν θ' ἀνήρει αὐτὸς ἑαυτόν. Αἱ ὑπαγορεύσεις τῆς ἠθικῆς ἀπαιτοῦν τὴν αὐτοθυσίαν καὶ ἀπεριόριστον τὴν πρὸς τὸν πλησίον κλίσιν. Ἀλλὰ μέχρις οὗ καταστῆ γενικὴ ἡ ἀρετὴ αὕτη, διὰ νὰ μὴ καταστήσῃ—μεμονωμένως καὶ μονομερῶς αὕτη ἀσκουμένη—ἀληθὲς «ἠθικὸν μαρτύριον», ἔρχεται ἡ μεσολάβησις τῶν κανόνων τοῦ δικαίου ὡς *modus vivendi* τῆς τῶν ἀνθρώπων κοινωνίας. Λοιπὸν ἐν αὐτῇ τῇ φύσει τοῦ δικαίου κεῖται νὰ μετέρχεται τὸν διαιτητὴν μεταξὺ τοῦ ἐμφύτου ἐγωϊσμοῦ καὶ τῆς φιλαλληλίας, τὴν ὁποίαν ἐπιζητεῖ ἡ ἠθικὴ. Ἔργον τοῦ δικαίου εἶναι νὰ θάλλῃ τὸν τοιοῦτον ἐγωϊσμὸν πέραν τοῦ μέτρου τῆς ἠθικῆς, διότι ἂν δὲν ἔπραττεν οὕτω, θ' ἀπηρεθεῖτο αὐτὸ ἑαυτὸ καὶ θὰ ἔπανε νὰ εἶναι πρόγραμμα τῆς κοινωνικῆς ζωῆς. Θὰ ἐζήτει ἐν ἐνὶ λόγῳ ἀδύνατα πράγματα, ἂν ἠξίου νὰ ἐκτελεσθοῦν τὰ παραγγέλματα τῆς ἠθικῆς.

Οἱ ἠθικολόγοι λοιπόν, οἱ βάλλοντες κατὰ τῆς συγχρόνου μορφῆς τοῦ δικαίου, δὲν πρέπει νὰ παραβλέπουν ὅτι τοῦτο εἶναι ὑποχρεωμένον νὰ ὑπολογίξῃ ἐπὶ τῶν ἀνθρωπίνων ἀδυναμιῶν καὶ νὰ ζητῇ νὰ στηριχθῆ ἐπὶ τοῦ μέσης ἠθικῆς ἀτόμου, ἐπομένως δὲ φυσικὸν εἶναι οἱ κανόνες του ν' ἀποτελοῦν κατοπτρισμὸν τῆς ἐκάστοτε ἠθικῆς στάθμης ἐν τῇ κοινωνίᾳ. Δεδομένου δὲ ὅτι ἡ ἠθοπλαστικὴ ἀποστολὴ τοῦ δικαίου εἶναι ἐντελῶς δευτερεύουσα, θὰ εἶχε τις νὰ ἐρωτήσῃ κατὰ τί πταίει τὸ δίκαιον καὶ ὁ νομοθέτης, ἂν οἱ νόμοι δὲν περιέχουν εἰμὴ μετρίαν μόνον δόσιν ἠθικῆς; Τὸ αἴτιον κεῖται εἰς τὸ γεγονὸς ὅτι, ἐνῶ ἡ κοινωνικὴ ζωὴ παρουσιάζει ἀλματικὴν πρὸς τὰ ἐμπρὸς ὤθησιν—καὶ σχεδὸν θὰ ἔλεγε τις ὅτι πάσχομεν ἀπὸ ὑπερκοινωνικότητος—τοῦναντίον ἡ ἀτομικὴ ἠθικὴ προοδεύει βραδέως, ἀντανάκλασις δὲ τῆς τοιαύτης βραδύτητος εἶναι καὶ τὸ δίκαιον. Καὶ αὐτὸς εἶναι ὁ λόγος, δι' ὃν ἀνὰ μέσον τῶν κανόνων τοῦ δικαίου ἀπαντῶμέν τινες ἐρχομένοις εἰς σύγκρουσιν πρὸς τὰ παραγγέλματα τῆς ἠθικῆς. Οὕτως ἐξηγεῖται τὸ γεγονὸς ὅτι ἀκόμη καὶ εἰς τὸ σημερινὸν δίκαιον παρὰ τὴν πάροδον τῶν

αίωνων, ἀληθεύει ἡ ρῆσις τοῦ ρωμαίου νομικοῦ ὅτι «*non omne quod licet honestum est*» : «οὐ πᾶν, ὅπερ ἔξεστιν, ἤδη καὶ εὐπρεπές ἐστιν».

Ἀναντίρρητον εἶναι ὅτι τὸ δίκαιον δὲν ἔφθασεν εἰσέτι εἰς τὸ σημεῖον νὰ θεωρῆ τὸ ἠθικὸν στοιχεῖον ὡς ἀπαραίτητον προσὸν τῶν κανόνων του. Ἄλλ' εἶναι ἐπίσης ἀναμφισβήτητον ὅτι τοῦτο παρηκολούθησε πιστῶς ἐκάστοτε τὴν κοινωνίαν ἀνερχομένην τὰς βαθμίδας τῆς ἠθικῆς. Αὐτὸ καταφαίνεται ἀπὸ τὰς μεταβολὰς ποὺ ὑπέστη μέχρι σήμερον καὶ ἰδίως μετὰ τὴν διάδοσιν τῆς χριστιανικῆς διδασκαλίας. Διότι τί ἄλλο εἰμὴ ἠθικωτέραν τροπὴν τοῦ ἰδιωτικοῦ δικαίου μαρτυροῦν : ἡ σημερινὴ ὀργάνωσις τῆς οἰκογενείας ἐντελῶς σχεδὸν κατὰ τὰς ὑπαγορεύσεις τοῦ ἠθικοῦ νόμου ; ἡ καθιέρωσις τῆς ἀρχῆς ὅτι ἡ ἰδιοκτησία ἔχει καὶ ὑποχρεώσεις ἢ θετικωτέρα ἀναγνώρισις τῶν δικαιωμάτων τῆς προσωπικότητος τοῦ ἀτόμου ἢ ἀπαγόρευσις τοῦ ἀθεμίτου ἀνταγωνισμοῦ ὁ ἀποκλεισμός ἐκ τοῦ χώρου τοῦ δικαίου συμβάσεων αἰσχροκερδῶν ἢ περιεχουσῶν ἐκμετάλλευσιν τῆς ἀνάγκης ἢ ἀπειρίας τοῦ ἄλλου ἢ ἀνάπλασις τῆς συμβάσεως ἐργασίας ἢ ἀρχὴ τῆς μὴ καταχρήσεως τοῦ δικαιώματος ἢ ἀρχὴ ἢ ἀποκλείουσα ἔξω τοῦ δικαίου συμβάσεις προσκρουούσας εἰς τὰ χρηστὰ ἤθη ; Τί ἄλλο εἰμὴ ἠθικωτέραν τροπὴν τοῦ δημοσίου δικαίου μαρτυροῦν : ἡ ἀρχὴ τῆς δικαίας κατανομῆς τῶν βαρῶν, ἡ καθιέρωσις τῆς κυριακῆς ἀναπαύσεως, τῆς προστασίας ἀνηλίκων, τῆς προστασίας τῆς μητροτήτος, ἢ βελτίωσις τῶν ὄρων τῆς ἐργασίας καὶ τόσα ἄλλα ;

Εἰς τὰ κεφαλαιώδη θέματα, εἰς ἃ, ὡς εἴπομεν, στρέφονται αἱ μομφαί, συντρέχουν βαθεῖς κοινωνικοὶ λόγοι, οἱ ὅποιοι ἀναγκάζουν τὸ μὲν δίκαιον νὰ ἔχη ἐπιλήψιμον ἔναντι τῆς ἠθικῆς ὄψιν, τὸν δὲ νομοθέτην νὰ θυσιάζῃ τὰς ἠθικὰς του προαιρέσεις. Οὕτω, ἐὰν οἱ κανόνες τοῦ δικαίου στέργουν ἀδιάλυτον τὴν ἀνταλλακτικὴν συμφωνίαν τὴν καλύπτουσαν ἄνισα ἀνταλλάγματα, πράττουν τοῦτο ὑποκύπτοντες εἰς τὴν κοινωνικὴν ἀνάγκην τῆς ἐμπεδώσεως τῶν συναλλαγῶν καὶ ἀφ' ἑτέρου εἰς τὴν δυσχέρειαν νὰ ἐξεύρουν ἐκάστοτε ποῖον εἶναι τὸ δίκαιον ἀντάλλαγμα ἀναγκάζονται λοιπὸν νὰ κάμουν θυσίαν τῶν παραγγελμάτων τῆς ἠθικῆς. Μία τοιαύτη σύμβασις ἀνταλλακτικὴ ἂν δὲν ἀρέσκη εἰς τὸν ἠθικολόγον, ἀρέσκει ὅμως εἰς τὸν κοινωνιολόγον καὶ τὸν οἰκονομολόγον. Παρομοίαν δικαιολογίαν εὐρίσκουν καὶ τὰ ἄλλα

θέματα. Εἰς τὴν περίπτωσιν τῆς ἀδίκου ζημίας ἐκ τύχης ἢ ἐξ ἀπρονοησίας, παρήχθη ἀναμφισβητήτως ἐν οἰκονομικὸν κενόν, τὸ ὁποῖον πρέπει ἀπαραιτήτως νὰ πληρωθῇ διὰ λόγους κοινωνικῆς οἰκονομίας. Ἀλλὰ τότε εἰς βῆρος τοῦ κενού πρέπει νὰ πληρωθῇ αὐτὸ τὸ κενόν, εἰμὴ ἐκεῖνου μὲ τὸν ὁποῖον συνδέεται ὅπως δῆποτε ἢ ἐπελθοῦσα ζημία;

Τὴν μεγαλυτέραν κατακραυγὴν τῶν ἠθικολόγων κινεῖ ἡ πλήρης, ὡς εἵπομεν, ἔλλειψις κανόνων τοῦ δικαίου ἀναγομένων εἰς τὴν πρὸς τὸν πλησίον βοήθειαν. Πράγματι, ἂν ἐξαιρέσωμεν ἐντελῶς εἰδικὰς καὶ μεμονωμένας περιπτώσεις—ὅπως εἰς τὸ ναυτικὸν δίκαιον—ὁ κώδικξ τοῦ ἰδιωτικοῦ δικαίου δὲν περιέχει ἐπιταγὰς περὶ εὐποιίας. Καὶ ὅτι μὲν θὰ ἦτο οὐτοπία ἂν τὸ δίκαιον ἀνέγραφεν ὡς κανόνα ἐξαναγκαστὸν τὸ «ἔπαγε πώλησον τὰ ὑπάρχοντά σου καὶ δὸς πτωχοῖς», οὐδεὶς ἀρνεῖται. Οὐχ ἦρτον καὶ ἀκόμη περαιτέρω πρέπει ν' ἀναγνωρισθῇ ὅτι ἡ καθιέρωσις νομικῆς ὑποχρεώσεως πρὸς εὐποιίαν, δηλαδὴ ὑποχρεωτικῆς βοήθειας τοῦ πλησίον, θὰ μετέβαλλε τὸν δικαστὴν εἰς τιμητὴν τῆς ἰδιωτικῆς ζωῆς ἐκάστου ἐξ ἡμῶν διὰ νὰ ἐξακριβώσῃ τὰς οἰκονομικὰς καὶ παραγωγικὰς δυνάμεις τοῦ δικαιοῦχου καὶ ὑποχρέου, μέγας δὲ θὰ ἦτο ὁ ἐντεῦθεν ἀντίκτυπος εἰς τὰς ἀτομικὰς ἐλευθερίας.

Ἄλλ' ὅμως, ἂν τὸ ἰδιωτικὸν δίκαιον δὲν ἔχη τοιοῦτους κανόνας περὶ τῆς πρὸς τὸν πλησίον βοήθειας, δὲν συμβαίνει τὸ ἴδιον καὶ ἐν τῇ σφαίρᾳ τοῦ δημοσίου δικαίου. Καταφανὴς εἶναι ἡ ὁσημέραι ἐκδηλουμένη προσπάθεια, ὅπως διὰ τῆς μεσολαβήσεως εἴτε τοῦ Κράτους εἴτε κρατικῶν ὀργανισμῶν καθιερωθῇ ἡ πρὸς τὸν πλησίον ἀντίληψις. Τοῦτο μαρτυροῦν, ἐπὶ παραδείγματι, ὁ κοινοτικὸς νόμος, καθ' ὃν «πᾶς δημότης δικαιούται ν' ἀπαιτῇ ἀναγκαίαν περίθαλψιν εἰς περίπτωσιν ἐνδείας καὶ ἀποδεδειγμένης ἀνικανότητος πρὸς τὸ ἐργάζεσθαι»· ἐπίσης ἡ συνταγματικὴ διάταξις, καθ' ἣν πολυμελεῖς οἰκογένειαι δικαιούνται εἰδικῆς προστασίας. Ἐπίσης ποικίλοι νόμοι περὶ ἀποκαταστάσεως ἀκτημόνων, περὶ ταμείου ἀνεργίας καὶ παροχῆς βοηθήματος, περὶ ταμείων ἀλληλοβοηθείας ἢ ἀσφαλίσεων, κλπ. Ἄς ἀφήσωμεν κατὰ μέρος τὸ διαβατικὸν καὶ συμπτωματικὸν παρ' ἡμῶν δίκαιον περὶ προστασίας ἀναπήρων πολέμου ἢ προσφύγων.

Εἶναι ἀληθὲς ὅτι τοιαύτη κρατοποιηθεῖσα φιλανθρωπία παύει νὰ φέρῃ

χαρακτῆρα ἀτομικῆς ἀρετῆς καὶ καταντᾶ προᾶξις μηχανικὴ καὶ ἀπρόσωπος, ἀκόμη καὶ ὅταν συνδέεται πρὸς φιλανθρωπικὸν φόρον ἢ ἔρανον, δηλ. καὶ ὅταν ἐμμέσως ἐπαναπίπτῃ ἐπὶ τοῦ ἀτόμου. Ἀλλὰ μήπως δὲν θὰ συνέβαινε τὸ ἴδιον, ἂν τὸ δίκαιον τὴν ἀνέγραφεν ὡς νομικὴν ὑποχρέωσιν τοῦ ἀτόμου;

Ἐν τέλει τὸ δίκαιον ἐξαιτεῖται τὴν ἐπιείκειαν τῆς ἠθικῆς ἂν — τόγε νῦν — δὲν δύναται νὰ κοσμήσῃ ἐξ ὀλοκλήρου τοὺς κώδικάς του μὲ τὰ παραγγέλματα τῆς ἠθικῆς. Ὁ νόμος δὲν εἶναι εἰμὴ παλμὸς τῶν ἐκάστοτε ἠθῶν. Ἐπομένως καὶ ἂν ὁ νομοθέτης ἤθελε νὰ προχωρήσῃ ἕως ἐκεῖ, τοιοῦτοι κανόνες θὰ ἦσαν *leges sine moribus!*

ΔΕΞΙΩΣΙΣ ΤΟΥ ΑΚΑΔΗΜΑΪΚΟΥ κ. Α. ΜΠΑΛΑΝΟΥ*

ΠΡΟΣΦΩΝΗΣΙΣ ΤΟΥ ΑΝΤΙΠΡΟΕΔΡΟΥ

Α. Χ. ΒΟΥΡΝΑΖΟΥ

Κύριε συνάδελφε Δημήτριε Μπαλάνε, ἐξ ὀνόματος τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν δεξιούμενος ὑμᾶς σήμερον σᾶς καλῶ ἵνα καταλάβητε τὸν Ἀκαδημαϊκὸν θῶκον, εἰς ὃν ἀνεβίβασεν ὑμᾶς ἡ ψῆφος ἐκεῖνης, τιμώσης τὴν ἐπιστημονικὴν καὶ ἠθικὴν ὑμῶν ἀξίαν.

Παλαιὰ οἰκογενειακαὶ παραδόσεις ὅσον καὶ ἔμφυτος ἐπιρρέπεια ὠδήγησαν ὑμᾶς ἐνωρὶς πρὸς τὴν σπουδὴν τῆς Θεολογίας, πρὸς ἣν ἀφιερώθητε μετὰ παραδειγματικῶν ζήλων καὶ ἐπιμελείας ἐκπαιδευόμενος πρῶτον ἐν τῇ Θεολογικῇ Σχολῇ τοῦ Ἐθνικοῦ ἡμῶν Πανεπιστημίου καὶ εἶτα ἐν ταῖς Σχολαῖς διαφόρων γερμανικῶν Πανεπιστημίων. Βαθέως δ' ἐμπνεόμενος ἐκ τῶν ὑψηλῶν διδαγμάτων τῶν Πατέρων τῆς Ἐκκλησίας ἠσχολήθητε ἰδιαιτέρως εἰς τὴν μελέτην αὐτῶν ὅσον καὶ τὴν τῆς ἱστορίας τῶν δογμάτων. Ἡ περὶ τὴν καθόλου ἐπιστημονικὴν ἐργασίαν ἐξαίρετος ὑμῶν ἰκανότης, ἡ ἀκριβὴς καὶ λεπτομερὴς διερεῦνησις τῶν πηγῶν καὶ ἡ σαφὴς ἀνάπτυξις τῶν ἐξ αὐτῆς συναγομένων πορισμάτων καταδεικνύονται δαμνιλῶς εἰς τε τὸ ἐκτενὲς ὑμῶν σύγγραμμα τῆς Πατρολογίας, ἣν ἀπὸ τοῦ 1924 διδάσκετε ἐν τῷ Πανεπιστημίῳ Ἀθηνῶν, ὡς καὶ τὴν ἄλλην μαζρὰν σειρὰν τῶν παρ' ὑμῶν δημοσιευθειῶν διατριβῶν, αἵτινες ἀναφέρονται εἰς διαφόρους τῆς Θεολογίας κλάδους.

Αἱ συγγραφαὶ ὑμῶν αὐταὶ ἔτυχον ἤδη εὐμενεστάτων κρίσεων διαπρε-

* Συνεδρία τῆς 28 Νοεμβρίου 1931.

πῶν θεολόγων ἡμετέρων καὶ ξένων καὶ τινες ἐξ αὐτῶν ἔχουσι μεταφρασθῆ
εἰς ξένας γλώσσας.

Δυνάμει τῆς ἀρετίας ὑμῶν ἐπιστημονικῆς καταρτίσεως καὶ τῆς ἦν
κέκτησθε σπουδαίας ιδιότητος σαφηνείας κατὰ τε τὸ λέγειν καὶ γράφειν
προέβητε διὰ πλειόνων δημοσιευμάτων καὶ ὁμιλιῶν εἰς ἐκλαΐκευσιν σπου-
δαίων θεολογικῶν ζητημάτων καὶ ἀπλόμορφον ἀνάλυσιν πολλῶν ὑψηλῶν
ἐννοιῶν τῆς Ἐκκλησίας ὡς καὶ δογματικῶν αὐτῆς συμβολισμῶν.

Ἄλλ' ἐὰν ἡ ἐπιστημονικὴ καὶ διδακτικὴ ὑμῶν ἐργασία ὑπῆρξε τόσον
εὐκαρπος, οὐδόλως ὑπελείφθητε ὡς πρὸς τὴν κοινωνικὴν εὐποΐαν, τὸ
εὐγενές τοῦτο καθῆκον, ὅπερ ἀπορρέει ἐξ αὐτῶν τῶν μεγάλων ἀρχῶν τῆς
ἐπιστήμης σας καὶ εἶναι συμφυρὲς πρὸς τὰ μεγαλειότατα διδάγματα τοῦ Να-
ζωραίου. Ὡς δ' ὑπῆρξεν αὐτὸς τὸ Φῶς καὶ ἡ Ἀλήθεια καὶ ἡ Ζωή, πρέπει
καὶ ἡ γῆϊνὴ ζωὴ νὰ στρέφητε πάντοτε πρὸς τὴν εἰκόνα ἐκείνου, τοῦ συμ-
βολίζοντος τὴν αὐταπάρησιν καὶ τὴν ἀγάπην· οἰαδήποτε δ' ἄλλη ἀντίληψις
τῆς ζωῆς εἶναι ἀπατηλὴ καὶ φροῦδος· «Ἐκοιμώμην, εἶπεν ὁ Κάντιος, καὶ
ὠνειρεύθην ὅτι ζωὴ εἶναι τὸ ὠραῖον· ἀφντισθήν καὶ εἶδον ὅτι ζωὴ εἶναι
τὸ καθῆκον». Εἶναι δὲ ἀναμφισβήτητον ὅτι τὴν ἀφύπνισιν τῆς ἀνθρωπίνης
ψυχῆς καὶ τὴν ἐξύψωσιν αὐτῆς πρὸς τὸν ἰδανισμὸν ἐκθάλλουσιν αἱ ἠθικαὶ
καὶ θρησκευτικαὶ πεποιθήσεις.

Ἐμπεπλησμένος, ὡς εἶσθε, τοιούτων πεποιθήσεων δὲν ἠρκέσθητε εἰς
μόνην τὴν διδασκαλίαν, ἀλλ' ἐφροντίσατε νὰ ἐφαρμόσητε τὰς παναρέτους
αὐτῆς ἐπιταγὰς τιθέμενος ἐπὶ κεφαλῆς τοῦ εὐαγοῦς ἰδρύματος, ἐν ᾧ στεγά-
ζονται ὄρφανὰ Ἑλλήνων.

Διὰ τῆς δραστηριότητος ὑμῶν, τῆς προαίτητος, καὶ τῆς στοργικῆς
ψυχῆς, συνεχίζετε τόσον ἐπιτυχῶς τὰς παραδόσεις καὶ συντελεῖτε τόσον
• ἐνεργῶς εἰς τὴν ἐκπλήρωσιν τοῦ ἱεροῦ προορισμοῦ τοῦ Ὁρφανοτροφείου
Χατζικιώνστα, ὑπὲρ τοῦ ὁποίου ἀπὸ τοῦ 1856 ἀδιάπτωτον ἐδείχθη τὸ
ἐνδιαφέρον πλήθους γενναιοδῶρων τῆς Ἑλλάδος τέκνων καὶ ἀποτελεσμα
τοῦ ὁποίου ὑπῆρξεν ἡ λαμπρὰ διαπαιδεύσις χιλιάδων ὀρφανῶν. Τοῦ δὲ συν-
τελεσθέντος ἐκεῖ ἐξόχου ἔργου παρέσχετε ἡμῖν πρὸ μικροῦ χρόνου πιστὴν

ἀπεικόνισιν διὰ τοῦ ἐπὶ τῇ ἐβδομηκονταπενταετηρίδι τοῦ ιδρύματος συνταχθέντος παρ' ὑμῶν λευκώματος.

Κύριε συνάδελφε, τὴν ἐν τῇ Θεολογικῇ Ἐπιστήμῃ διαπρέπειαν ὑμῶν, τὴν πρὸς τὸ θεάρεστον ἔργον τοῦ Ὁρφανοτροφείου ἄοκνον ἀφοσίωσιν καὶ τὰ ἐν γένει φιλόανθρωπα αἰσθήματα, τὰ ἀπὸ τῶν πρώτων βημάτων τῆς σταδιοδρομίας ὑμῶν ἐπιδειχθέντα, ἠθέλησε νὰ ἀνταμείψῃ ἡ Ἀκαδημία Ἀθηνῶν καταλέξασα ὑμᾶς μεταξὺ τῶν εταίρων τῆς ἐν αὐτῇ Τάξεως τῶν Ἡθικῶν καὶ Πολιτικῶν Ἐπιστημῶν.

«Εἴ τις — κατὰ Χρυσόστομον — ἀπὸ τῆς πρώτης ὥρας εἰργάσατο δεχέσθω σήμερον τὸ δίκαιον ὄφλημα».

ΛΟΓΟΣ ΠΕΡΙ ΤΟΥ ΕΡΓΟΥ ΤΟΥ Δ. ΜΠΑΛΑΝΟΥ

ΥΠΟ ΤΟΥ ΜΑΚΑΡΙΩΤΑΤΟΥ ΑΡΧΙΕΠΙΣΚΟΠΟΥ ΑΘΗΝΩΝ ΧΡΥΣΟΣΤΟΜΟΥ

Ὑποδέχεται σήμερον ἡ Ἀκαδημία ὡς νέον τακτικὸν μέλος αὐτῆς τὸν κ. Δημήτριον Σίμον Μπαλᾶνον, αἰσθάνομαι δὲ ἰδιαιτέραν εὐχαρίστησιν, διότι ἔχω τὴν σπανίαν ταύτην εὐκαιρίαν, ὅπως ἐκ μέρους αὐτῆς χαιρετίσω τὸν νέον Ἀκαδημαϊκὸν καὶ παραστήσω τὴν μέχρι τοῦδε ἐπιστημονικὴν αὐτοῦ δραῖσιν. Εὐτυχῶς ὁ κ. Μπαλᾶνος εἶναι τόσον γνωστὸς ἐκ τῶν ἐπιστημονικῶν αὐτοῦ ἐργασιῶν, ὥστε δὲν παρίσταται ἀνάγκη λεπτομεροῦς αὐτῶν ἀναγραφῆς καὶ ἀναλύσεως, ἵνα προσηκόντως ἐκτιμηθῇ ἡ ἀξία τοῦ ἔργου αὐτοῦ. Ἀρκοῦσι πρὸς τοῦτο καὶ γενικαί τινες γραμμαί.

Ὁ κ. Δημήτριος Σίμον Μπαλᾶνος ὠρμήθη εἰς τὴν Θεολογικὴν ἐπιστήμην ἐξ ἐνδομύχου κλίσεως, διότι μετὰ τὸ πέρας τῶν ἐγκυκλίων σπουδῶν του, ἐγγραφεὶς καὶ ἐπὶ διεικνείαν φοιτήσας εἰς τὴν Νομικὴν Σχολὴν τοῦ Πανεπιστημίου, μετενεγράφη εἰς τὴν Θεολογικὴν Σχολὴν, κατόπιν δὲ τετραετοῦς φοιτήσεως ἐν αὐτῇ ἐφοίτησεν εἰς τὰ μᾶλλον διακεκριμένα Πανεπιστήμια τῆς Γερμανίας ἐπὶ ἑτέραν τετραετίαν περίπου καὶ παρηκολούθησε τὰς παραδόσεις ὀνομαστῶν Γερμανῶν θεολόγων Καθηγητῶν.

Ὅ,τι δὲ κυρίως ἐχαρακτήρισεν αὐτὸν ὑπῆρξεν ἡ ἀγάπη καὶ ὁ πόθος τῆς μεταδόσεως τῆς ἀληθείας. Ἀπὸ τοῦ 1900, ὅτε ἐξέδωκε τὴν πρώτην

πραγματείαν του ὑπὸ τὴν ἐπιγραφὴν: «Ἡ Ἐκκλησία μας», μέχρι τῆς πρώτων μνηῶν δημοσιευθείσης Ἱστορίας τῆς Θεολογικῆς Σχολῆς τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν, ἐπὶ τριακονταετίαν ὄλην, δὲν ἔπαυσε διδάσκων καὶ συγγράφων οὐ μόνον διὰ τοὺς ἐπιστήμονας ἀλλὰ καὶ διὰ τὸ πολὺν δημόσιον, οὐ μόνον ἀπὸ τῆς Πανεπιστημιακῆς ἑδρας, ἣν κατέλαβε τὸ πρῶτον ὡς Ὑφηγητὴς τῷ 1905, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ τοῦ βήματος τοῦ «Παρνασσοῦ», καὶ οὐ μόνον διὰ πραγματειῶν καὶ συγγραφεῶν ἀλλὰ καὶ δι' ἄρθρων ἐν ἐφημερίσει καὶ περιοδικοῖς καὶ δι' ὀμιλιῶν. Μακρὰ σειρὰ πραγματειῶν, δι' ὧν ζητεῖται ἡ ἐκλαΐκευσις τῶν συμπερασμάτων τῶν ἐπιστημονικῶν πορισμάτων, ἀπηνθύνθη πρὸς τὸν λαόν, τούτων δὲ ἡ πρώτη, «Ἡ Ἐκκλησία μας», ἠρθίμυσε δέκα καὶ τρεῖς ἐκδόσεις εἰς χιλιάδας ἀντιτύπων διαδοθεῖσα. Ἄλλη σειρὰ πραγματειῶν καὶ ἄρθρων ἀνεφέρετο εἰς σύγχρονα θρησκευτικὰ ἢ ἐκκλησιαστικὰ καὶ κοινωνικὰ ζητήματα ἢ ἱστορικὰ γεγονότα ἢ προσωπικότητας ἐξεχούσας ἐν τῇ ἐπιστήμῃ. Τὴν ποικιλίαν ἀλλὰ καὶ τὴν σπουδαιότητα τῶν θεμάτων μαρτυρεῖ ἡ μνεῖα ἔστω καὶ ἐλαχίστων τῆς σειρᾶς ταύτης τῶν μελετῶν, οἷον: «Ἡ θέσις τῆς γυναικὸς ἐν ταῖς θρησκείαις καὶ ιδίως ἐν τῷ Χριστιανισμῷ» (1910), «Ἡ καῦσις τῶν νεκρῶν ὑπὸ θρησκευτικὴν ἔποψιν» (1912), «Ἐκκλησία καὶ θέατρον» (1909), «Αἱ θρησκευτικαὶ ἰδέαι τοῦ Ἀδαμαντίου Κοροαῆ» (1920) «Πολιτεία καὶ Ἐκκλησία» (1920), «Ἡ πολυτέλεια κατὰ τοὺς χρόνους τῶν Πατέρων τῆς Ἐκκλησίας» (1922) «Ἐρνεστός Ρενάν» (1923) «Οἱ τρεῖς Ἱεράρχαι καὶ ἡ ἐποχὴ των» (1926), «Πῶς παρηγοροῦν τοὺς πενθοῦντας οἱ Πατέρες τῆς Ἐκκλησίας», (1928), «Ἡ Ἐκκλησιαστικὴ τέχνη καὶ οἱ Πατέρες τῆς Ἐκκλησίας» (1930). Ὁ κ. Μπαλῆνος ἐν ταύταις καὶ ἐν ταῖς λοιπαῖς αὐτοῦ ἐκλαΐκευτικαῖς μελέταις ἀναζητεῖ τὴν ἀλήθειαν, ἔχει τὸ θάρρος τῆς γνώμης του, μὴ διστάζων σαφῶς καὶ ἀπεριφράστως νὰ εἴπῃ αὐτήν. Τοῦτο χαρακτηρίζει ἰδιαζόντως καὶ ταύτας καὶ τὰς λοιπὰς αὐτοῦ μελέτας, ὡς καὶ τὰς ἀνακοινώσεις αὐτοῦ ἐν Συνεδρίοις, ὧν μετέσχε.

Διορισθεὶς τὸ πρῶτον, ὡς εἶπομεν, Ὑφηγητὴς ἐν τῷ Πανεπιστημίῳ, ἠσχολήθη περὶ δογματικὰς μελέτας, ἀφοῦ πρότερον ἐδημοσίευσε τὴν πραγματείαν: «Εἶναι ἡ Ὁρθόδοξος Ἑλληνικὴ Ἐκκλησία μόνον κοινωνία λατρείας;» (1904). Δι' αὐτῆς ἐζήτησε ν' ἀποκρούσῃ τὴν παρὰ τοῖς ἑτεροδό-

ξοις θεολόγοις κρατοῦσαν γνώμην, καθ' ἣν ἡ Ὁρθόδοξος Ἑλληνικὴ Ἐκκλησία, ἀπολέσασα πᾶν ἄλλο διαφέρον, κατέστη ἀποκλειστικῶς κοινωνία λατρείας. Ἀπέδειξε δὲ ὅτι ὡς ἐν πάσῃ Ἐκκλησίᾳ οὕτω καὶ ἐν τῇ ἡμετέρᾳ εἶναι μὲν τὸ τελετουργικὸν ἀπαραίτητον στοιχεῖον, οὐχὶ ὅμως καὶ τὸ πᾶν, διότι καὶ ὑπὸ τὰς δυσμενεστάτας συνθήκας οὐδέποτε ἐξέλιπεν ὅλως ὁ δογματικὸς καὶ ἠθικὸς χαρακτῆρ ἐν αὐτῇ. Ἡ πραγματεία αὕτη τοῦ νεαροῦ τότε ἑλλήνος θεολόγου ἐπιστήμονος ἐξετιμῆθη μεγάλως καὶ ὑπὸ τῶν ἡμετέρων καὶ ὑπὸ τῶν ξένων. Παρομοίᾳ φύσεως ὑπῆρξε καὶ ἡ πραγματεία αὐτοῦ, «Εἶναι ἡ Θεολογία Ἐπιστήμη;» (1906), ἣν ὡς ἐναρκτήριον λόγον ἀπήγγειλε καὶ ἡμετεφράσθη καὶ εἰς τὴν Σερβικὴν γλῶσσαν, ἀπετέλεσε δὲ πράγματι εὖστοχον ἀναίρεσιν τῶν ἰσχυρισμῶν τῶν ἀρνούμενων εἰς τὴν Θεολογίαν τὸν ἐπιστημονικὸν χαρακτῆρα.

Ἐπηκολούθησε σειρά δογματικῶν πραγματειῶν, «Ἡ περὶ δικαιώσεως διδασκαλία τῆς Ὁρθοδόξου Ἑλληνικῆς Ἐκκλησίας ἐπὶ τῇ βάσει τῶν πηγῶν» (1904), «Ἡ περὶ ὑπάρξεως τοῦ Θεοῦ ἐπιστημονικὴ γνῶσις» (1905), «Τὸ δόγμα τῆς Ἐκκλησίας περὶ Ἁγίας Τριάδος» (1911), «Εἰσαγωγή εἰς τὴν ἱστορίαν τῶν Δογμάτων» (1919), «Σύμβολα καὶ Συμβολικὰ βιβλία» (1919). Αἱ πραγματεῖαι αὗται, καρπὸς ἐνδελεχοῦς μελέτης τῶν πηγῶν, κατεδείκνουν τὴν πεποίθησιν τοῦ συγγραφέως περὶ τοῦ ἐπιστημονικοῦ χαρακτῆρος τῆς Θεολογικῆς ἐπιστήμης, ἀλλὰ ταυτοχρόνως καὶ τὸν ζῆλον αὐτοῦ ὑπὲρ τῆς ἐπιστήμης ταύτης. Ἐκάστη νέα μελέτη αὐτοῦ προὐκάλει ζωηροτέραν τὴν προσοχὴν τῶν κριτικῶν, ἡμετέρων τε καὶ ξένων.

Ἀλλὰ ταυτοχρόνως ὁ κ. Μπαλᾶνος, ἐκτὸς τῶν δογματικῶν μονογραφιῶν, ἄς συνεχῶς ἐδημοσίευσεν, ἠσχολεῖτο ἀκαταπονήτως καὶ περὶ ἱστορικὰς ἐρεῦνας, θεολογικὰς καὶ μὴ τοιαύτας. Δύο θεολογικὰς ἱστορικὰς μελέτας ἀφιέρωσεν εἰς τὸ πολύκροτον ζήτημα τῆς ὁμολογίας τοῦ Κυρίλλου Λουκάρεως, «Ἡ Ὁμολογία Κυρίλλου τοῦ Λουκάρεως» (1906), καὶ ἡ «Λουκάρειος Ὁμολογία» (1907), καταλήξας εἰς τὸ συμπέρασμα περὶ τῆς γνησιότητος αὐτῆς. Καὶ οἱ διαφωνήσαντες ἔτι πρὸς αὐτὸν δὲν ἠρνήθησαν τὴν ἐπιστημονικότητα τῆς ἐρεῦνης καὶ τὸ θάρρος τῆς γνώμης. Ἐτετρα μελέται ἀνεφέροντο εἰς τὴν ἱστορίαν τῆς ἐν Ἑλλάδι Ἐκκλησίας, «Ὁ Ἀπόστολος Μακρᾶ-

κης» (1907) καὶ «Ἀλέξανδρος Λυκούργος» (1923). Ἐν τῇ πρώτῃ τῶν πραγματειῶν τούτων ἐξέθηκεν ἀντικειμενικῶς τὴν δρᾶσιν τοῦ Ἀποστόλου Μακράκη († 1905), ὑποδείξας καὶ τὰ ἀγαθὰ ἀποτελέσματα ἀλλὰ καὶ τὰ τρωπὰ σημεῖα αὐτῆς καὶ παρασχὼν πλήρη καὶ ζωηρὰν εἰκόνα τῆς προσωπικότητος αὐτοῦ. Ἐν δὲ τῇ δευτέρᾳ συντόμῳ μὲν ἀλλὰ περιεκτικωτάτῃ πραγματεία ἐξήτασεν ἐμπεριστατωμένως τὴν δρᾶσιν τοῦ διαπρεποῦς Ἱεράρχου τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος Ἀλεξάνδρου Λυκούργου († 1875) καὶ τὰ σύγχρονα θρησκευτικὰ καὶ ἄλλα ζητήματα. Ὡσαύτως ἐδημοσίευσεν τὰς πραγματείας «Ἀναστάσιος Διομήδους Κυριακὸς» (1924), «Σπυρίδων Λάμπρος» (1929) «Οἱ Μπαλᾶνοι, Διδάσκαλοι τοῦ Γένους» (1930).

Μελετῶν δὲ καὶ τὴν ἀρχαίαν ἱστορίαν τῆς Ἐκκλησίας καὶ Πατρολογίαν ἐδημοσίευσεν καλλίστην μονογραφίαν ὑπὸ τὴν ἐπιγραφὴν «Ἰσίδωρος Πηλουσιώτης» (1922), ἐν ἣ, ἐπὶ τῇ βάσει τῶν συγγραμμάτων τούτου καὶ ἄλλων πηγῶν, ἐξέθηκε τὸν βίον καὶ τὴν ἠθικὴν διδασκαλίαν αὐτοῦ. Ἡ πραγματεία αὕτη κατέδειξε πόσον ἦτο ἤδη παρεσκευασμένος διὰ τῆς προηγηθείσης ἐπιστημονικῆς ἐργασίας, ὅπως καταλάβῃ τὴν ἔδραν τῆς Πατρολογίας ἐν τῇ Θεολογικῇ Σχολῇ τοῦ Πανεπιστημίου, προταθεὶς ὑπὸ τῶν καθηγητῶν αὐτῆς παμψηφεί τῇ 29 Νοεμβρίου 1923 καὶ ἀναλαβὼν τὴν διδασκαλίαν τοῦ μαθήματος ἀπὸ τοῦ Ἰανουαρίου τοῦ 1924. Ἐντὸς ἐξαετίας παρεσκεύασε λίαν ταχέως καὶ κατὰ τὸ παρελθὸν ἔτος ἐδημοσίευσεν, πρὸς εὐχάριστον ἔκπληξιν πάντων, τὴν «Πατρολογίαν» (1930), περιλαμβάνουσαν τοὺς ἐκκλησιαστικοὺς Πατέρας καὶ συγγραφεῖς τῶν ὀκτὼ πρώτων αἰώνων. Ἡ ἀκρίβεια καὶ ἡ σαφήνεια, ἡ ἀντικειμενικότης καὶ ἀποδεικτικότης, ἐπὶ τῇ βάσει πάντοτε τῶν πηγῶν, κάλλιστα γνωρίσματα πασῶν τῶν ἐπιστημονικῶν τοῦ κ. Μπαλάνου ἐργασιῶν, προκύπτουσιν ἐκδηλότερα ἐν τῇ συγγραφῇ ταύτῃ, ἣτις ὡς καρπὸς βαθείας μελέτης τῶν συγγραμμάτων τῶν Πατέρων καὶ Διδασκάλων τῆς Ἐκκλησίας, καὶ τῆς ἀπεράντου περὶ αὐτῶν φιλολογίας καὶ βιβλιογραφίας, οὐ μόνον τοὺς φοιτητὰς δύναται νὰ ἱκανοποιήσῃ ἀλλὰ καὶ εἰς πάντα ἐπιστήμονα, ἐπιθυμοῦντα νὰ λάβῃ γνῶσιν τῆς ἀρχαίας ἐκκλησιαστικῆς φιλολογίας, δύναται νὰ χρησιμεύσῃ.

Κύριε συνάδελφε. Ἐν τῷ προλόγῳ τῆς ἀρίστης ἐκ πάσης ἐπόψεως